

INTERVIEW

ETIENNE VAN HEERDEN LAAT ZICH INSPIREREN DOOR EEN KLIMTOL VAN COCA-COLA

DE ERNST VAN HET SPEL

De Zuid-Afrikaanse woordkunstenaar Etienne van Heerden ziet elke nieuwe roman als de toevoeging van een sculptuur aan de tuin van zijn verhalen. 'En daarmee komen ook alle oudere beelden in een nieuw licht te staan.'

CATHERINE VUYLSTEKE

Misschien behoort u net als ik tot diegenen die de titel van het nieuwe boek van Etienne van Heerden (60) in het woordenboek moeten opzoeken. *Klimtol*. Een jojo dus, zij het een waarop lui als Ludo een hele carrière van kunstjes bouwen. Hoe komt een gevierd auteur ertoe om niet alleen een professionele jojospeeler als hoofdpersonage te nemen, maar ook elk hoofdstuk aan te vangen met een omstandig uiteengezette truuk? Het heeft, zo zegt hij met een glimlach, met zijn kindertijd in de droge, rurale Karoo te maken.

'Op een dag ging het nieuws dat drie vreemden een kamer hadden genomen in het enige hotel dat ons dorp rijk was. Ze droegen rode colbertjes, zo werd er gefluisterd, en geen kat die begreep wat ze kwamen doen. De volgende dag doken ze op school op. Het was 1964 en Coca-Cola had een campagne bedacht om zijn frisdranken ingang te doen vinden op het Zuid-Afrikaanse platteland door elke jongen en meisje te bedenken met een klimtol. Een fraai wit en rood ding.' Van Heerden aarzelt, hij kijkt naar zijn lederen tas en glimlacht. 'Je wil 'm graag zien, niet? Kijk, hier is ie. Vele uren heb ik met die klimtol doorgebracht. Dit spel lag me beter dan knikkeren, je hebt er niemand anders voor nodig.'

U hebt het ding al een halve eeuw. Waarom schrijft er nu een roman over?

'Ach, ik weet het niet. Veel mensen reageren aanvankelijk verbaasd op *Klimtol*. Maar ik kende het hoofdpersonage Ludo Loeloeraai natuurlijk al, hij figureerde in mijn korte verhaal "Gifkaroo", zij het dat hij daarin de ecologische kaart trekt. Dat verhaal is een aanklacht tegen de ontginning van schaliegas, terwijl die politieke dimensie in *Klimtol* volkomen ontbreekt.'

'Maar het gaat wel vaker zo dat personages niet weg willen. Ze blijven in mijn hoofd wonen, de stroom van woorden en beelden houdt aan. En dus moet ik er iets mee.'

'Bovendien, laat ik dit onderstrepen: ik ben geen schrijver die besluit om ergens een boek over te schrijven. Ik kan je nu vertellen dat *Klimtol* de frictie tussen spel en werk onderzoekt, alsook de mate waarin elk ernstig spel eigenlijk werk is, zelfs als we dat niet aldus henoemen. We zeggen immers niet: vanavond werkt Manchester United tegen Real Madrid, noch stellen we dat het meisje tijdens dat onvergetelijke concert goed heeft gewerkt op haar viool. Nee, ze spelen en het ene zit vast aan het andere. Alleen, dat ontdek ik allemaal later. Wie in het nawoord kijkt, zal er een verwijzing vinden naar Johan Huizinga's *Homo ludens* van 1938, maar dat is wat achteraf kwam, niet wat mij aanzette tot.'

'Boeken en personages komen zelf naar mij. Schrijven is een ding in twee fasen. Eerst is er het vuur, de personages die je meenemen omdat ze hun verhaal kwijt willen. Je weet nog niet waarmee je werkt. Je speelt met vuur. Tot de algebra komt, het behoedzame kijken naar het materiaal dat je hebt verzameld en hoe je dat kunt ontwikkelen. De kunst ligt in de balans tussen die twee.'

'Ik heb me daarbij laten helpen door de structuur. Een bevriende schrijver grapte dat iedereen nu een whodunit wil lezen. Maar dat betekende, zei hij, dat het eerste

lijk na ten laatste anderhalve pagina moest opduiken. Ik besloot me er bij wijze van spelerei aan te wagen, al ging het me geenszins om een klassieke detective. Ik zie het boek graag als een "Westkust noir", morsig en doorleefd.

Het gaat wel om de schuldvraag.

'Precies. En ook daarvoor moet ik terug naar een beeld. Het was een winderige middag in Paternoster, het vissersdorp aan de Westkust waar ik een schrijfhuisje heb en waar *Klimtol* zich afspeelt. Ik keek door het raam en zag een oudere vrouw gebukt over het strand lopen. In haar armen droeg ze een stuk rots. Wat bezielt een mens om daarmee te sjouwen? De aanblik zette een proces van mijmering in werking. Ik voelde in de rots de zwaarte van de schuld.'

'Op dat moment kwamen de dingen samen, al moet ik toegeven dat de schuld kwestie me altijd heeft geïntrigeerd. Wellicht heeft het te maken met Zuid-Afrika, met de vraag in welke mate je niet aansprakelijk kunt zijn. Ik ben er sinds *De betoverde berg* mee bezig. Maar waar dat boek de collectieve verantwoordelijkheid onderzocht, gaat het hier om een hoogst individuele kwestie, zonder politieke connotatie. Hoe komt iemand in het reine met de fouten uit zijn verleden? Hoe kan Ludo verder leven met het besef dat hij decennia geleden een jongetje doodreed en vluchtmisdrijf pleegde?'

Schijnbaar kan hij het niet. Sterker nog, onbewust blijft hij aan zelfkastijding doen. Voor elke halsmisdaad waar hij in de krant over leest, gaat hij zich vrijwillig bij de politie melden. En als hij een nieuwe kans krijgt met Elsabé, de decennialang verloren gewaande liefde van zijn leven, slaagt hij er niet in die te grijpen.

'Frustrerend hé, dat gevoel had ik ook. Maar stel je het omgekeerde voor. Was het geëindigd met een goedkoop happy end, dan was het een ander boek, van een andere schrijver zelfs.'

'Ludo zit vast, hij is de jojo van zijn gemoedsstemmingen. En het werkt ook andersom: alleen in zijn spel kan hij onder de schaduw van de schuld uit, dan verliest hij zichzelf in de oneindige mogelijkheden van de klimtol.'

Eigenlijk geldt dat voor alle belangrijke personages in het boek. Elsabé zit letterlijk vast, in een rolstoel. Haar kleindochter Doris raakte klem in haar wrok jegens haar. Elsabé is immers verantwoordelijk voor de dood van Doris' moeder. En Snaartje Windvogel, het weggelopen meisje met de stukgetrapte viool, is geblokkeerd door haar eigen lichaam en haar vele traumatische ervaringen.

'Daar hou ik net van, van het feit ook dat je alles kan omdraaien en het van een andere kant bekijken. En dan krijgt het een nieuwe betekenis.'

'Wat me bovendien aantrok in Ludo en zijn kleindochter Doris was de confrontatie tussen het "oude" spel en de hedendaagse competitie. Ik zie het als een metafoor voor de veranderende tijd. Nu gaat het om sponsors, internet en wereldwijde impact. Het spel is oppervlakkiger geworden, de mytho-

Lees verder op blz. L6

**'FUNDAMENTEEL
VERTELT EEN
SCHRIJVER ALTIJD
HETZELFDE VERHAAL,
VANUIT EEN ANDER
PERSPECTIEF'**

Etienne van Heerden toont zijn jojo van 1964:
inspiratie voor 'Klimtol'.

© Sébastien Van Malbeghem

**'BOEKEN EN
PERSONAGES
KOMEN ZELF
NAAR MIJ'**

Vervolg van blz. L5

logie weg. Je kunt die ontwikkeling uitbreiden naar de kunst in het algemeen.

'Bovendien maakt Doris deel uit van de generatie van de *millennials*. Ze zijn niet zoals hun ouders, zoals Ludo of ik. Ze hebben beslist dat ze niet gekweld zullen zijn door het verleden en wijzen de collectieve schuld af. Maar ze verliezen ook iets: niet zelden worden ze expats, ze delen onze verbondenheid met het land niet. In zeker opzicht hebben ze een gat in hun hart.'

In uw werk is de natuurlijke omgeving altijd erg sterk aanwezig. De rotsen, de zee en het dorp lijken personages op zich.

'Dat heeft met mijn jeugd te maken, het harde en tegelijk weergalozige landschap waarin ik opgroeide. Dat gaf me een grote gevoeligheid voor de textuur van rotsen of struiken of de geur van de lucht. Het is heel typerend voor mijn generatie van blanke Zuid-Afrikanten. Weet je waarom cowboyfilms bij ons zo ontzettend populair waren? We konden ons identificeren met de omgeving, de eenzaamheid en met de mate waarin de cowboys zich uitgeleverd wisten. Er was ook dat machismo, dat invloed had op ons eigen zoeken naar mannelijkheid. Misschien kom ik daarom ook zo vaak uit bij personages als Ludo, die als niet-macho gemarginaliseerd zijn.'

Ludo dook al op in 'Gifkaroo', Snaartje Windvogel kennen we uit 'In de plaats van liefde'. Nochtans beklemtoont u in het nawoord van 'Klimtol' dat het niet om een vervolg gaat.

'Ik stel me mijn boeken graag voor als sculpturen in een tuin. Met elk nieuw beeld dat wordt toegevoegd, wordt het geheel enigszins herschikt. Het nieuwe werpt een ander beeld op alle voorgaande.' 'Elke schrijver heeft zo'n tuin, fundamenteel vertelt hij altijd hetzelfde verhaal, vanuit een ander perspectief. Hij of zij heeft immers

een eigen manier van kijken en blijft onbewust altijd weer aan dezelfde dingen haperen.'

U schreef niet alleen een detective over een jojospeeler, er komen zelfs vliegende schotels in het boek voor.

'UFO's waren vroeger heel gewoon. In een leeg en van elektriciteit verstoken landschap als de Karoo waren er aanhoudend verhalen over landingen van vliegende schotels. Zelf las ik boeken over mensen in een geïsoleerd deel van Arizona die met zo'n ding waren meegereisd. We waren niet eens de enige, zie je? En we raakten er niet meer vanaf.' (lacht) 'Tegelijk is er het magisch realisme in de verhalen van de zwarte werkers op onze boerderij. Een keer per jaar kwamen ook de scheerders uit Lesotho aanfietsen. Twee weken lang schoren ze onze merinoschape en ondertussen vertelden ze zichzelf - en mij als jongetje - wonderlijke verhalen. Ik ben ermee doorgegaan omdat ik inzag dat het niet alleen een strategie tegen de Apartheid was maar een manier om alle ingeburgerde ideeën over tijd en ruimte omver te blazen.'

Wonderen om mee te spelen, zoals met een jojo. De klimtol is met Ludo's hand vergroeid. Als hij gestolen wordt, heeft hij zelfs fantoompijn.

'Inderdaad. Zo gaat het met mijn verhalen ook. Ik heb het gevoel dat ze fysiek deel uitmaken van mij. Vertellen is net als spelen een biologische noodzaak. De kunstenaar is een homo ludens, zo was het altijd al.'

Etienne van Heerden en een aantal Afrikaanse collega's treden vanavond aan in een poëzieprogramma in de Centrale Bibliotheek van Den Haag (www.writersunlimited.nl). Op zaterdag 27 september is Van Heerden te gast in boekhandel v/h Van Gennep in Rotterdam (www.boekhandelvangennep.nl). Op 28 september kunt u hem gaan beluisteren in de bibliotheek van Roeselare (www.arhus.be).

Jojo aan de Westkust

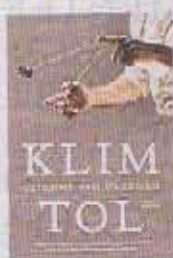
Etienne van Heerden wordt algemeen beschouwd als de belangrijkste Afrikaanstalige schrijver van zijn generatie. Herman de Coninck zei ooit dat het lezen van zijn boeken onontbeerlijk is om Zuid-Afrika te begrijpen. Van Heerden debuteerde in 1978 met de jeugdroman 'Matoll' en brak een kleine tien jaar later definitief door met 'De betoverde berg'. Sindsdien werd hij veelvuldig bekroond. Het pas verschenen 'Klimtol' is zijn twaalfde roman. Net zoals in eerdere romans hanteert de auteur in 'Klimtol' verscheidene, onderling verbonden verhaallijnen en valt het verhaal op verschillende niveaus te lezen. Centraal staan het wederaren en de overpeinzingen van Ludo Loeloeraai, een stevig drinkende professionele jojospeeler op ruste. Er komt een einde aan diens mijmerende bestaan in Paternoster, aan de Kaapse Westkust, als het verleden - een vluchtisdrijf en een grote liefde - hem inhaalt.

'Klimtol' is een waardige toevoeging aan Van Heerden's oeuvre. Net zoals in zijn vorige romans klinkt ook hier de dichter door. Andermaal hanteert hij een onnavolgbare stijl die tegelijk barok, virtuoos en speels kan zijn. (cv)

ETIENNE VAN HEERDEN
Klimtol.

Vertaald door Karina van Santen en Martine Vosmaer. Podium, 432 blz., 22,50 € (e-boek 12,99 €).

★★★★★

BOEKENNIEUWS

BEKRONING (1)

Ilja Leonard Pfeijffer schrijft 'mooiste zin'

'Het was het witte muur na het middagmaal, de blanke pagina waarop hooguit iets met potlood wordt gekriebeld in geheimschrift, iets om onmiddellijk weer uit te gummen zodra de rolluiken omhoog worden getrokken en het leven opnieuw zwart op wit een aanvang neemt met bonnetjes, bestellingen en bezwaarschriften.' Met deze zin uit de ook al elders bekroonde roman *La Superba* wint Ilja Leonard Pfeijffer de Tzum-prijs voor de mooiste zin. Pfeijffer krijgt 48 euro, één euro voor elk woord, en een beker. Het is de tweede maal dat Pfeijffer deze prijs wint, in 2005 was dat met een zin uit de roman *Het grote baggerboek*.

AANGEKONDIGD

Pieter Steinz schrijft Boekenweekessay

Pieter Steinz schrijft het Boekenweekessay 2015. De Nederlandse journalist en auteur van *Mude in Europe* geeft hierin een rondleiding door het 'doluus van de wereldliteratuur'. Aan de hand van verhalen van Edgar Allan Poe, toneelstukken van Shakespeare en romans van Willem Frederik Hermans schrijft hij over 'gradaties van gekte, de grens tussen gek en normaal, en de aantrekkingskracht van psychiatrische gevallen voor fictieschrijvers'. De Boekenweek vindt plaats van zaterdag 7 maart tot en met zondag 15 maart 2015 en heeft als thema 'waanzin'.

BEKRONING (2)

Anton Van Hertbruggen ontvangt Gulden Palet

De Vlaamse tekenaar Anton Van Hertbruggen (1990) ontvangt het Gulden Palet, de prijs voor beste buitenlandse illustrator in Nederland, zo meldt *NRC Handelsblad*. Van Hertbruggen krijgt de prijs voor zijn illustraties in het door Edward van de Vendel geschreven *Het hondje dat Nino niet had*. 'Van Hertbruggen geeft je het gevoel dat je met een doorgewinterde artiest te maken hebt', aldus de jury. 'terwijl hij pas aan het begin van zijn carrière staat. Hij wordt een grote: dat bewijst dit boek, dat zowel kunst is als een vertederend verhaal.' De Nederlandse Floor Rieder (1985) won voor de tekeningen van *Het raadsel van alles wat leeft* het Gouden Penseel, de prijs voor het best geïllustreerde kinderboek van het afgelopen jaar.

© Anton Van Hertbruggen

WINNAARS SIMENON-QUIZ

Deze deelnemers aan de Simenon-quiz (*DSL*, 12 september) winnen een boekenpakket met *De danseres van de Gai-Moulin*, *Een misdadaad in Holland*, *De premier* en *De blauwe kamer*, heruitgegeven door de Bezige Bij: Hilde Celi uit Lokeren, Erik Geeraerts uit Humbeek, Sabine Destrooper uit Ledegem, Alfred Covemacker uit Sint-Kruis-Brugge en Regina Van Israël uit Geraardsbergen.